

VECHEA NUNTĂ ȚĂRĂNEASCĂ DIN TOPLIȚA

Matei Florina

Nunta în Toplița și în localitățile românești din Țara Giurgeului, era asemănătoare celor descrise în multe lucrări cu caracter monografic. De aceea vom marca momente cheie pentru ca mai apoi să ne oprim și să insistăm doar asupra acelor etape din desfășurarea ceremonialului nunții care prezintă unele note particulare pentru zona Topliței.

Spre deosebire de alte localități, mireasa era adusă în Toplița cu tot tipicul la casa mirelui încă din joia premergătoare nunții, care avea loc duminică. Era probabil un termen de probă în care socrii, în special mirele probau diferitele calități de gospodină ale miresei. Pentru aducerea miresei se proceda după cum urmează:

Feciorul cerea în căsătorie fata. Dacă părinții erau de acord el își trimitea părinții sau alte rude apropiate, să o pețască. Atunci când mergeau la pețit luau cu dâștii țuică. Cu această țuică serveau pe părinții miresei și pe mireasă (care în caz că nu vrea să se mărite refuza să bea din țuică).

“A mers un fecior la pețit și l-a întrebat mireasa că ce are:

Că mi-i casa-n deal la cruce

Vine vântul lemne-aduce

Vine ploaia le despică;

Nu-i lucra mândră nimică

Desculță nu te-oi purta

De ți-a trebui umbla

La moară nu te-oi mâna

De nu-i mere, nu-i mânca“ (*)

După ce se duceau toate tratativele în legătură cu căsătoria, se stabilea data logodnei și a nunții. Feciorul cumpăra verighetetele (schimburile). Logodna o făceau părinții pe cont propriu. Începeau apoi pregătirile pentru nuntă.

Joia înaintea nunții, mirele împreună cu rudele mai apropiate, cu prietnii intimi și cu nașii mergeau cu căruțele după mireasă și zestrea ei. Până acolo și la poarta miresei partea femeiască chiuia:

Ne ducem după mireasă

Nu știi ne-or da drumu-n casă

De ne-or da de nu ne-or da

Pe fereastră om intra

Ș-om începe a cânta:

Ieși afară tu mireasă

Și deschide porțile

Și-ți cuprinde mirele

Și-ți încarcă, carele. . .

După ce erau poștiți în casă, la părinții miresei erau serviți cu băutură și mâncare (de obicei sarmale). După acest scurt ospăț se da zestrea la mireasă, iar cu această ocazie nea-

murile marelui se târguiau să scoată cât mai mult. Zestrea era încărcată în căruțear mireasa lega batiste și flori la căpestrele cailor sau la coarnele boilor. La fiecare căruș îi dădea câte un colac mare de grâu și un litru de țuică. Întregul alai pornea spre casa marelui chiuiind;

Mulțămim la dumneavoastră

De pahare ce-am băut

De lăițele ce-am șezut

De pahare ce ne-ati dat

De lucruri ce v-am furat.

În continuare se chiuia tot drumul parcurs până la locuința marelui. Aceste chiuituri conțin cuvinte de bun rămas pentru părinții și frații miresei, recomandări de comportare a marelui față de mireasă etc. :

Foicică matostat

Mândră floare noi v-am dat

Un dulap mândru cu flori

Drăguța dintre feciori.

Măgheranul de la vamă

Sănătate bună mamă

Și mulțam că m-ai crescut

Și-amu mare m-ai vândut.

.....

Tinerel mire cinstit

Mândră floare ți-ai găsit

Astă vară la cosit.

Fii bun și n-o supăra

Că-i tânără s-o usca

Că nu-i floare de rogoz

S-o rupi și s-o țâpi pe jos.

Că-i floare din fereastră

Și ți-om da-o de nevestă . . .

Informator: Truța Valeria, 45 ani (1983),

Toplița - Zencani.

Când ajungeau în poartă la socrii mari tot prin chiuituri se chema afară soacra mare să-și primească nora. Din nou se făceau tot felul de aprecieri și recomandări uneori chiar răutăcioase:

Ieși afară soacră mare

Și te suie pe butuc

Să vezi ce noră-ți aduc.

Și de-ți place cheamo-n casă

Și de nu nouă ne-o lasă.

Că noi nu ne supărăm

După altu-o mărităm

Ieși afară soacră mare

Că-ți aducem noră tare,

Să-ți ajute la ciubăr,

Să te scuture de păr

Să te pieptene pe cap

Cu-n dărab mare de fag. . .

După ce coborau din căruțe, tot alaiul se îndrepta spre casă. Soacra mare își primea nora în pragul casei chiuind și aruncând peste miri cu boabe de grâu ca semn al fertilității.

Draga mării noră aleasă
 Calcă rar și hai în casă
 Calcă pe treapta de sus
 Ca tine altele nu-s.
 Că mama ți-o da un pământ
 Negru și plin de secară
 Și-un voinic frumos pe sară.

Fetele și nevestele chiuiău și ele:

Țăpă grâu nu țapa orz
 Noii îți dăm lucru frumos
 Țăpă grâu nu țapa pleavă
 Noii îți dăm lucru de treabă

Informator: Vlad Maria, 65 ani (1983)
 Toplița-Zencani.

După aceasta, din nou se organiza în casa mirelui o mică petrecere. Astfel se încheia ceremonialul cu adusul miresei în ziua de joi.

În zilele care urmau, până la nuntă, mirii își puneau vornici și druște. De obicei se alegeau 12 perechi dintre fetele și feciorii, rude sau prieteni cu mirii. Tot mirii își puneau câte un «staroste». «Nănași erau cei care l-au botezat, dacă trăiau, dacă nu, atunci puneau un neam de-al celor morți sau un om mai de frunte».(*)

În vinerea dinaintea de nunții starostii frumos gătiți, porneau prin sat pentru a chema neamurile și fruntașii satului. Sâmbăta chemau vornicii și druștele (chemătorii și chemătoare). Vornici: flăcăi prieteni ai mirelui gătiți în haine de sărbătoare, peste ele panglici (petele, bete) colorate, cu câte o cârjă împănată în mână.

Druște: prietene ale miresei de asemenea frumos gătite, în mâna dreaptă țineau un colac cît o roțiță de plug iar peste el o păpușă de busuioac împodobită cu mărgele.

Așa porneau voinicii (chemătorii) la prietenii și prietenele mirelui, iar druștele (chemătoarele) la prietenele miresei.

Semn rău era dacă se întâlnea. Atunci feciorii tăiau din colacul druștelor (chemătoarelor), care spre rușinea lor umblau mai departe cu colacul tăiat.

Atât vornicii, druștele, cât și starostii, după formula de politeță de la intrarea în casă ziceau următoarele versuri:

Este un grai măndru și frumos
 Dila Domnul Hristos
 Și dila Maica Preacurată,
 Care a făcut lumea toată
 Anume dila N N (numele mirelui sau al miresei)
 Io trimăs Dumnezeu
 Ceasul cel de căsătorie
 Zi de bucurie
 Care nu poate să fie
 Fără oameni de-omenie
 Anume, cum sînteți și dumncavoastră

Vă poftim pă duminică, dimineața
 Să șiți gata ca ghiața
 La un pahar de băutură
 La mai multă voie bună
 Noroc să le deie Dumnezeu!

După ce terminau chematul, vornicii aduceau tineretul la casa mirelui unde se făcea
 <<tipe>> adică ultimul joc de fecior. Asemenea făceau druștele la mireasă.

Duminecă dimineața druștele ajutau mireasa la îmbrăcat, vornicii acasă la nănaș
 împodobeau carul și puneau clopoței la boi. De aici plecau la mire pentru ca însoțiți de muzi-
 canți, și de patru sau cinci descântătoare cu steagul la frunte să plece apoi după nănași.
 [Steagul: un băț rotund cam de unu sau doi metri îmbrăcat în lână, batiste (năframă), pangli-
 ci, petele, zurgălăi, flori busuioc.] Se chiuia:

Cinstiți voinici
 Cinstitul împărat
 Se arată cu câte un steguleț
 Mândru și frumos.
 Să-l purtați voioși și sănătoși
 Și de nu li-ți și purta
 Peste cap îți căpăta.

La nănași, căruțașul injuga boii (șase sau opt), îi împodobeia iar nănașa pune pe car
 perini și lepedeauă. La dispoziția nănașilor stătea o cocie (trăsură) de asemenea împodobită.

Nănașii se urcau în trăsură, vornicii cu steagul, muzicanții și druștele în care, iar
 flăcăii din sat horeau înaintea boilor.

Alaiul pornea după mire, aici colăcarii încălecau (doi sau patru) le făceau primirea;
 odată mirele urcat în trăsură colăcarii în fugă nebună, pocnind din pistoale, porneau spre casa
 mirelui, unde găseau poarta legată, iar dincolo de poartă starostele acesteia care zicea: "Dragii
 mei, să nu vă ridicați glaja aia sus cu vinarsul că v-ați îmbătat și ați rătăcit drumul".

Colăcarul mirelui:
 Nu ne ținea aicea staroste deloc,
 Dumnezeu îți dă noroc
 Să-ți iasă părul din cap
 Și păduchii prin cojoc.
 Noi de trei zile venim,
 Caii ni s-au ciumpăjit
 Druștile ne-au răzurit
 Până aicea am sosit.

Tot inchină la băutură ca să-l poată îmbăta pe starostele miresei iar colăcarul chiuia
 de <<dezlegat poarta>>“ (*)

Cinstite staroste și fântate
 Crăpaț-ar cojocu-n spate
 Cușma-n cap a tria parte
 Poarta ni-o dezlegaț
 Mult de nas ne mai purtaț
 Că noi de ne-om supăra,
 Poarta ni om dărîma
 Și în lontru ne-om băga.

Starostele miresei:

Taci că tu ești rău de gură
Pântru tine mă bățură
Uită-te acuma bine
Oare capu-mi e la mine?

Colăcarul mirelui:

De cap nu fi supărat
Ț-om da de porc afumat.

Starostele miresei:

Dă-mi mai bine-a dumitale,
Că să-l vînd pe trei parale. . .

Acest dialog continuă până la sosirea alaiului, când starostele miresei se împăca cu colăcarul mirelui închinând cu plosca unul altuia:

Apoi nu-s de-mpărțit boi
Ne-om împăca și noi!

“Alaiul a sosit, poartă se dezleagă și intră doi colăcari ai mirelui care se învârt pe lângă un scaun cu colacul lângă care stătea o femeie. Unul lua colacul stînd pe cal și vărsa apa din cofă pe femeia care stătea acolo. Se duceau înapoi și înconjurau carul mirelui. După ce lua colacul mireasa se considera a colăcarilor, deoarece chiuiau când înconjură carul:

Io ia ia că nu vom da
Că-i a noastră mireasa
De-ți fi harnici veți uita
Cum ne-om duce cu dînsa.

Nunul cel mare cu nuna și cu mirele se duceau la ușa casei miresii, urmași de toată armata nuntașilor lor și apoi chemau pe soacra mică, și dădeau o pereche de cizme, doi colaci și chiuiau:

Hop săracă soacră mică
Te-ai culcat supt o verincă
Și-ai rămas fără nimică
Nici cu ladă nici cu fată
Făr'cu inima stricată,
Da săraca soacra mare
Că s-a culcat sub un țol
Și cu nor'și cu fecior.

Vătăjeii, în timpul cît stăteau nunii la ușă, se luptau să intre și ei jucînd, chiuindu-și unii la alții.

Ai miresei chiuiau la ai mirelui:
Noi sîntem flori înflorite,
Voi veniți găini dubgite,
Noi sîntem șa florile
Voi veniți ca buhile...

Nunii mari cu mirele intrau în casă, urmași de nuntași, se așezau după masă iar starostele mirelui zicea:

Am intrat de-afară-n casă

Din casă după masă

Dar nouă ne mai trebuie ceva

Floarea cea de rai

Mirelui nostru de trai.

Atunci aducea starostele miresei o copilă mică de-o arăta în locul miresei.

Starostele mirelui: «Bună și asta c-om pune-o după viței. »

Se aducea apoi, o babă bătrână cu bondă în cap zicând:

«-Scoală mire de după masă și uită-te că asta-i ?»

«-Bună-i și asta că și așa ne mănâncă holdele paserile și ea e bună de ciuhă în grâu să le alunge. »

În final, două druște aduceau veritabila mireasă chiuind pe dindărăt de laiță:

la ia ia da nu vom da

Că-i a noastră mireasa

De-ți fi harnici veți lua

De nu-ți sta și veți uita

Cum ne-om duce cu dânsa . . .

Vătăjeii:

Frunză verde de săcară

Druștile pe uș-afară

Frunză verde de ovăz

Druștile pe ușă ies.

Apoi se împăcau druștile cu vătăjeii închinând cu paharul:

Să trăiești vornice deloc

Dumnezeu îți dea noroc

la sama că ce-ți închin

Cu un pahar frumos de vin.

Iarăși ziceau:

Frunză verde de pe coastă

Cum nu-i mintea fetei proastă

Că vine un voinic și-o cere

Mintenași zice c-o mere

Da nu vede nebuna

Că n-o avea ce mânca.

Că la moară nu-i strânsură

Cât să iei un pui în gură

Întri-n casă focu-i stins

leși afară lemne nu-s

Vai de mine ce-am ajuns.

M-am suit în pod desculță
 Nu m-am pălit de grăunță
 M-am suit fără lumină
 Nu m-am pălit de slănină“ (*)

După dobândirea miresii aceasta dădea colăcarilor mirelui câte un colac ce-l băgau în mână, iar la cai puneau pânzături frumos cusute.

Fiecare vornic primea de la staroste câte un litru de țuică și o năfrămuță. Cu țuica îmbiau nuntașii și pe cei întâlniți în drum până la cununie. Totodată starostele îi servea pe vornici și pe druște cu câte un pahar de țuică și o plăcintuță. Țuica era pregătită de starosti, tot ei îngrijindu-se ca bucatele să fie pregătite din timp și de bună calitate. Ceterașii cântau de joc și mirele lua la joc pe drușca primului vornic, iar primul vornic o juca pe mireasă. După <<Țărăneștele>> și învățita jucate, mirele, starostii, nănașii asistau la luarea <<iertăciunii miresii>>, mai mult simbolic, de la părinți și de la rude.

Se constituia apoi alaiul de nuntă pentru a pleca la Sfânta Biserică. Pe mire îl luau nănașele în prima căruță sau sanie, iar pe mireasă nașii în a doua căruță. Vornicii și druștele se grupau în celelalte, care veneau din urmă. Când se urcau în căruțe druștele chiuiau cu ironie:

Sui mireasă pe cocoș
 Să nu zici că mergi pe jos
 Și tu mire pe găină
 Să nu zici că mergi prin tină.

Prin chiuituri se fac referiri la părinții fetei care au măritat-o să scape de ea.

Mireasă cunună albă
 La toată lumea ești dragă
 La mumăta ești urâtă
 Că de acea te mărită

.....
 Rămâi mamă sănătoasă
 Dacă n-ai fost bucuroasă
 Să-ți fac gunoi în casă
 Ca fetele cel' frumoasă
 Rămâi tată sănătos
 Dacă n-ai fost bucuros
 Să-ți mai fac gunoi pe jos
 Că feciorii cei frumoși
 Io-l făceam, io-l măturam
 Inima nu ți-o stricam

.....
 Foicică foi de prun
 Leși părinte până-n drum
 Și cunună doi păuni.
 Ia-ți în mână o cărticea
 Și cunună-o floricea
 Ia-ți în mână-un patrafir
 Și cunună-un trandafir. . .

Informator: Vlad Maria, 65 ani (1983)
 Toplița-Zencani

După cununie mirii se urcau în prima căruță nunii în a doua, iar druștele cu vornicii în celelalte. Tot druștele chiuiiau:

Foaie verde de pe șire
 Fost-am azi la mănăstire
 Ce-am văzut mi-a părut bine
 Am văzut trei cununite
 Una feșnic lumânare
 Una lanț pe sub picioare
 A treia-n cap la mireasă
 Și popa cu cartea-n mână
 Pe carte două inele
 Și-o cruciță între ele.
 Popa din gură cuvânta:
 Place-ți mire mireasa
 Placu-mi popă ca pita
 Placă-ți mireasă mirele
 Ca popii prescurile.

Dacă vornicii nu chiuiiau druștele își băteau joc de ei strigând:

Vai săracii vornicii
 C-o mâncat puii curcii
 Și le-o stat ciolanii în gât
 Și de aia n-o ciuit.. .

În fine, când vornicii se hotărau să chiuiie, începea un duel de strigături care mai de care mai hazlii, ironice, uneori chiar jignitoare, care duceau la supărări datorită expresiei lor ce era întrebuintată. Partea femeiască avea parcă ascuțișul limbii mai subțire:

N-am gândit n-am socotit
 Că cine ne-o ciufulit
 Rădăcina cetelor
 Și minunea fetelor.
 Drușcuța cei mai bătrână
 Îi bună de baci la stână
 Să radă gălețile
 În toate diminețile . . .

Uneori prin chiuituri druștele se legau și de nunii și de nune pe care le ponegreau sau le lăudau:

Nună mare cu cojoc
 Nu ne-ai dat rachiu de loc
 Nună mare cu suman
 Nu ne-ai dat rachiu de-un an . . .

Informator: Croitor Lucreția, 62 ani (1983),

Toplița

Când nuntașii ajungeam acasă de la cununie, toți invitații erau prezenți și erau poftiți

să ocupe loc la masă. Mireasa era așezată în partea dreaptă a mirelui. Druștele chiuiau iar vornicilor:

Cine trece pîngă iaz
Vornicuțul cel viteaz
Cu pușcuța su-suoară
Să puște o căprioară
Căprioara-i de mîncat
Vornicul de sărutat.
Căprioara s-o mîncăm
Vornicul să-l sărutăm.

Luau apoi tava din fața mirilor și umplînd două pahare închinau vornicilor:
Vornice cu ce-ți închin
Cu-n pahar mîndru de vin
De li-i be de nu li-i be
Numai ie-1 din mîna me . . .

După ce beau țuica vornicii umpleau paharele cu apă și le dădeau druștelor în bătaie de joc. Aruncînd apa din pahare druștele chiuiau:

Foaie verde foi de ciapă
Ne-ați pus în pahare apă
Foaie verde grâu frumos
Aruncați apa pe jos
Și ne puneți vin frumos.
Nu sîntem fete de munte
Să bem vin cu gozuri multe,
Că sîntem fete de sat
Și bem vinul strecurat
Din crășmuță cumpărat.
Cu v-o două, trei șuștace
Nouă de-acela ne place.

În continuare druștele cereau de la vornici hrobotu (năframa de nevestă a miresei) luând cununa de pe capul miresei pentru a o schimba cu năframă de nevestă. Druștele spuneau tot prin strigături:

Cununiță de fluturi
Eu te joc tu te scuturi.
Orișicât i-1 scutura
Doamna ta nu te-a purta
Fără mîndru te-a găta
Și-n lădiță te-a țapa
Și la anul te-o căta
I s-o rupe inima.
Noi cununa o jucăm
Hrobotul nu-1 căpătăm

Hrobotul era cerut de la vornici care îl luau în două vătăjele și-l jucau în mîna stîngă chiuind:

Placă-ți placă-ți hrobotul
 Ca ciuperul grecilor
 Ca iarba berbecilor
 Ca vinul boierilor.
 Druștele luau hrobotul și-l aruncau înapoi:

Hrobotul vostru-i cârpit
 Păunul nostru-i cinstit.
 Hrobota voastră-i cârpită
 Cununa noastră-i cinstită
 Nu vom da-o neplătită

Acest ceremonial se repeta de trei ori. A patra oară druștele îl jucau deasupra capului și îl așezau pe capul miresei:

Hrobotu-i din boltă nouă
 Să jucăm noi amândouă
 Hrobotu-i din boltă veche
 Să jucăm noi două fete
 Hrobotu-i din boltă sus
 Un l-om pune n-o fost pus. . .

Informator: Stoian Ioana, 87 mi (1983),
 Toplița-Zencani.

După încheierea acestui ceremonial de dare și de primire a hrobotului, druștele pretindeau plata de la nunii mari, care mai întâi vroiau să scape de ele cu câte un păhărel sau cu bani mai puțini. Chiuiturile răspândeau după cum era nevoie:

Nu ciuim pe băutură
 Că ciuim pe plată bună
 Nu ciuim că sîntem bete
 Că ciuim că sîntem fete.
 Nu ne dați câte doi lei
 Ca la copiii cei răi
 Nu ne dați câte doi bani
 Ca la copii de țigani.
 Săracul nunul cel mare
 O venit pe-o cale lungă
 Ș-o pierdut banii din pungă
 Ș-o venit pe-o cale rea
 Ș-o pierdut și mia mca . . .

După ce erau plătite bine druștele coborau de pe laiță;

Mulțămim nunilor mari
 Că le-a dat la druște bani
 Ș-o plătit mireasa bine
 Să vadă întreaga lume.

După terminarea chiuiturilor se întindea masa cu zămă, sarmale, plăcinte și băutură. În timpul mesei, socăcița, aducea găina friptă frumos împodobită pentru a o da nănașului:

Zi țigane zi cu drag
 Să mă sui încet pe prag.
 Zi țigane zi frumos
 Să mă dau de pe prag jos.
 Ia uitați-vă că viu
 Ca cămașa prinsă-n brâu
 Cu găina ca ruja
 Să i-o dau lui nănaș.
 Cu găina ca focul
 Să i-o dau lui nănașu...

Informator: Vlad Maria, 65 ani (1983),

Toplița-Zencani

Urma apoi strângerea darurilor (cinstei) anunțate de staroste. Strângerea darurilor începea cu nunii mari, continua cu rudele mirelui și ale miresei, iar la urmă cu socrii mari și mici.

O tradiție veche întâlnită și la alte popoare cerea ca mirele și mireasa să-și facă daruri între ei precum și nașilor și rudelor apropiate. Mirele cumpăra pantofi (papuci de soacră iar mireasa cosea cămașa de mire și cămașa de soacră. Aceste cămăși mireasa le dăruia la nuntă mirelui și soacrei (mirele păstra cămașa toată viața, la moarte urmând să fie îmbrăcat cu aceasta).

După cinste se strângeau mesele și începea jocul miresei. Întâi o juca mirele apoi nănașul urmând la rând tot cel ce voia a-l face cinste. Plata era simbolică, iar dansatorii erau răsplătiți prin țuică (erau așezate două blide cu două pahare de țuică).

Descânțec de la jocul miresei:

Tu mireasă draga mé
 Azi ai fost la cununie
 Ieș gândul de la fetie
 Și-l pune la nevestie
 Și ți-l pune la bărbat
 Că Dumnezeu ți l-o dat.

După jocul miresei urma joc pentru toți până dimineața:

Îs greu bătrânii de pornit
 Dar de-i pornești, îs greu de-oprit.

Luni dimineața veneau bătrânii satului cu inima plină de înțelepciune și bunătate. Petrecerea din nou reîncepea la sfârșitul căreia nănașă făcea cosițe tinerei neveste. Bătrânii, nașii și socrii mari porneau apoi la socrii mici, unde se continua petrecerea începută.

Așa erau nunțile de odinioară, nunți de oameni așezați și cumsecade, azi în puține sate le-am putea vedea și în cele mai multe făcând parte doar din tradiția orală a celor bătrâni.

Notă: * Miron Cristea: Datini la nuntă din Toplița Română în *Pagini dintr-o arhivă inedită* de A. Plămădeală, Editura Minerva, București, 1984, pag 301-379.

La vielle marraine paysanne (rustique) de la Toplița (Resume)

Dans la culture populaire roumaine, la coutume du mariage occupe une place importante, englobant un grand nombre de creations musicales (la chanson de la mariee, la chanson du marie, la chanson de la grande belle-mere, de la petite belle-mere, du parrain), litteraires (l'epithalame de noce et les vers satiriques improvises), choregraphiques (la danse de la mariee) et dramatiques, dont, la variete marque cette coutume sacree de l'union des jeunes gens dans une nouvelle famille.

Avec des profondes significations sociales, etiques religieuses et esthetiques, le ceremonial de la noce a les trois moments importants: les preparatifs de la noce, la noce et le moment qui suit apres la noce. Cette coutume reste un grand spectacle, qui differe d'une zone a l'autre, ayant un caracter solemnellement mais en meme temps etant une occasion de grande joie et amusement.